

Kur'an Bize Yeter Söylemi,

Enbiya YILDIRIM, 3. Baskı, Ankara:

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 2022, 176 sayfa.

İslâm dininin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ve O'nun izahı mahiyetindeki hadisler dinin sarsılmaz otoriteleri olarak her dönemde kabul görmüştür. Ancak XIX. yüzyılda sömürge hareketlerinin de etkisiyle başta Hint alt kıtası ve Mısır olmak üzere İslâm dünyasında ümmetin birliğini tesis etmek ve ümmeti içinde bulunduğu müşkül durumdan kurtarmak düşüncesinden hareketle farklı fikri akımlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de İslâm'ın ilk yıllarından itibaren var olan ancak sesini yükseltip bir ekol olarak tarih sahnesine çıkmaya muktedir olması son üç yüzyılı bulan "Kur'an Bize Yeter" söylemidir. Bu söylemin çıkış noktası her ne kadar halisane bir niyetle güzel bir amaca hizmet etmek gibi görünse de meselenin arka planı gerçekte öyle değildir. Bu söylem müntesiplerince hadisler toptancı bir tavırla reddedilmiş, ümmetin içinde bulunduğu durumun yegâne sebebi olarak görülmüştür. Elinizdeki çalışmada, bu bağlamda kaleme alınmış, meseleyi kısaca izah etmeye çalışan, bu düşüncenin dayandığı temel argümanları inceleyip değerlendiren ve bu söylemin olası vahim sonuçlarını konu edinen kıymetli bir eser olan Enbiya Yıldırım'ın "Kur'an Bize Yeter Söylemi" kitabı tanıtılmaya gayret edilecektir.

Bu eser iki bölümden ve sonuçtan meydana gelmektedir. "Kur'an İslâmî Söyleminin Görünümü" olarak başlıklandırılan ilk bölümde müellif, konuyu dokuz başlık altında ele almaktadır. İlk bölümde meselenin tarihi kökenine değinmiş, Kur'an bize yeter söyleminin her ne kadar XIX. asırdan itibaren bir ekol olarak tarih sahnesine çıkmış olsa da bu ve benzeri fikri hareket ve girişimlerin İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren mevcut olduğunu, bu hareketin faturasının yalnızca oryantalistlere kesilmesinin vakiayı doğru değerlendirmek olmadığını dile getirmiştir. Müteakiben günümüzde bu iddianın savunucusu konumundaki kişilere dair, bu fikrin ilk temsilcileriyle karşılaştırmalı olarak genel bir profile yer vermiştir.

"Hadislerin Sayısal Çokluğu" başlığı altındaki üçüncü bölümde ise, hadislerin sayısal çokluğu düşüncesinden hareketle ortaya atılan, Buhârî ve diğer

hadis âlimlerinin, sayıları altı yüz bini bulan hadislerden seçki yaparak kitaplarını oluşturdukları, sayısal olarak hadislerin iki milyonu bulduğu ve bu hadislerin Peygamber (s.a.v.)'in yirmi üç yıllık risalet süresine eşitlenmesi durumunda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu kadar hadisi söyleme ihtimalinin akıl dışı olduğu iddialarına yanıt verilmiştir. Yıldırım, bu söylem taraftarlarınca ortaya atılan sayı bakımından çokluk iddiasına karşı bunun kesretten kinaye olduğunu ve o dönemde imamların, oturup hadislerin sayısını hesap etmelerinin dönemin şartlarına bakıldığında pekte makul olmadığını ifade etmiştir. Devamında bunu gündem edenlerin alanın uzmanı olmamalarından dolayı hataya düştüklerini söyler ve tartışma konusu edilen rivayetlerin sayısına bakıldığında bunların, tüm hadis külliyatı içerisinde sayısal azlığını ve dini hayatta boşluk bırakmayacak mahiyette olduğunu dile getirir. Bu bölümde dikkati celb eden bir diğer husus ise müellifin hadis inkârcısı ifadesine yaklaşımıdır.

“Hadisler İçinde Sahihler Olabilir Yaklaşımı” adlı bir sonraki bölümde hadisler içinde sahih olanların olabileceği ancak bu hadislerin hangileri olduğu anlaşılamayacağından tek kaynak olarak Kur’an’ın kabul edilmesi gerektiği, zaten Hz. Peygamber (s.a.v.)’in de Kur’an’a ters düşecek bir tavır takınmayacağı için Kur’an varken meşkûk sözlere itibar edilmemesi görüşü değerlendirilmiştir.

Beşinci bölümde “Kur’an Bize Yeter” iddiasında olanların, rivayetleri değerlendirirken bir dilemmaya düştükleri ifade edilmektedir. Bu grup, hadis rivayetlerinin güvenilir olduğunu savunurken yine rivayete başvurmuş ve kendi kendileriyle çelişmişlerdir. Bu tutumun bilimsel bakış açısından uygun olmadığını söyleyen Yıldırım, bunu bir örnek üzerinden tahlil edip açıklamıştır.

Bir sonraki bölümde, sadece Kur’an söylemiyle hareket edenlerin, hadislere kıymet verenlere yönelttikleri “Hz. Peygamber’i Kur’an’ın önüne geçirmiş olmak” eleştirisi ele alınmıştır. Bu iddiayı reddeden Yıldırım, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in icra ettiği görevi görmemiz gerektiğini vurgulamıştır.

“Ülkelerin Sadece Anayasayla Yetinmemesi” başlığı altında yazar, Kur’an ve hadislerin tıpkı günümüz ülkelerinin anayasa ve kanunları gibi birbirinden bağımsız düşünülemediğini ifade eder. Nitekim Kur’an temel kriterleri belirlemekle birlikte her şeyi ihtiva etmemektedir. Bu durumda hadisler tamamlayıcı unsur konumundadır. Dolayısıyla hadisleri yok saymak bir bakıma Hz. Peygamber (s.a.v.)’in toplum içindeki fonksiyonunu yok saymaktır. Bu düşüncenin bir sonucu olarak “Hz. Peygamber’in Saygınlığına Zarar Verilmesi ve Sıradanlaşması” başlığı altında müellifimiz, bu görüşü benimseyen kimselerin Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’den bahsederken isminin yanında saygı ifadesi kullanmadığını belirttikten sonra bunun sebeplerine değinir. Daha sonra anti-tez mahiyetinde argümanları sıralar ve bu saygı ifadelerinin yalnızca O’ndan gelen mirasa ehemmiyet vermeyenler için bir anlam ifade etmediğini söyler.

Birinci bölümün son başlığı olan “Hadislerin Toptan Reddinin Vahim Sonuçları” konusu farklı hacimlerdeki yedi alt başlıkta işlenmiştir. Bu bölümde hadisler olmaksızın Kur’an’ın yeteceği düşüncesinin bizi hangi ciddi sonuçlara götüreceğine dair genel bir tablo çizilmiştir. İlk olarak tek dayanağı Kur’an olanların Hz. Peygamber (s.a.v.) ile ilgili asırlar boyunca nesilden nesile aktarılan ve siyer, hadis gibi O’nu (s.a.v.) konu alan müstakil ilimlere inanıp güvenmelerinin beklenemeyeceği dolayısıyla Kur’an’da Efendimiz (s.a.v.) ve yaşantısını konu eden ayetlerin de bir anlamı kalmayağı ifade edilmiştir. Ortaya çıkacak bir diğer çıkmaz yalnızca Kur’an’da zikredilen ayetlerin esas alınarak bir şeriat oluşturulmasının mümkün olmadığıdır. Bu ise İslâm’ın sekülerleşmesi sonucundan başka bir şeye götürmez. Bu söylem Hz. Peygamber (s.a.v.)’in dini anlama ve yaşamadaki fonksiyonunu iptal ettiğinden müslüman toplumu ümet yapan ortak değerleri örseler ve müslümanları kendi din anlayışlarıyla başbaşa bırakır. Sonuç olarak Hz. Peygamberle koparılan her bir bağ dinin yaşamdan çekilmesi, kardeşlik bağlarının tek tek çözülmesi anlamına gelir. Böylesi bir din anlayışında Peygambere yer olmadığından Kelime-i Tevhidin ikinci cümlesine gerek kalmayacak, ilk cümlesiyle yetinilebilecektir! Böylece İslâm’ı diğer semavî dinlerden ayıran bir unsur/ilke kalmayacaktır. Bu düşüncenin götüreceği en vahim sonuç ise İslâm’ın hak din olup olmamasının sorgulanmasıdır. Çünkü Kur’an ile yetinenlerin iddiaları kabul edildiğinde ortada, indirildiği ilk dönemde bile doğru anlaşılmamış ve dolayısıyla doğru yaşanmamış bir din anlayışı ortaya çıkmakta, yazarın ifadesiyle, Kur’an’ın hak kitap, dinin de hak din olduğunu kabul etmek için herhangi bir gerekçe kalmamaktadır.

"Kur'anla Yetinmenin Kur'an Işığında Tahlili" başlıklı ikinci bölümde konu on başlık altında işlenmiştir/ele alınmıştır. İkinci bölümün "Kur'an Yeter Diyenlerin Delil Olarak Aldıkları Başlıca Ayetler" şeklinde isimlendirilen ilk başlığı altında müellif on beş alt başlıkta Kur'an'ı dinde tek kaynak/otorite kabul eden bu grubun fikirlerine dayanak olarak Kur'an'dan delil getirdikleri ayetleri birkaç maddede tahlil etmekte ve cevap vermektedir. Yazar, bu ayetleri inceleyen ayetlerin hem Arapça metnine hem de mealine yer vermiştir. Hemen ardından “Allah Kur’an’ı Koruyacağı Yönünde Garanti Verirken Hadisler İçin Böyle Bir Garanti Vermemiştir” alt başlığında Yıldırım, yalnızca Kur’an diyenlerin Kur’an’ın korunmuş olup hadisler için durumun böyle olmadığı iddiası, argüman olarak öne sürdükleri Hicr 15/9 ayeti üzerinden ele almış ve bu kimselerin ayeti, bağlamından nasıl kopardığına dikkat çekmiştir.

Bir sonraki bölümde “Kur’an’ın Kendini Merkeze Almasının Nedeni” açıklanmış, “iman”ın membaı olması hasebiyle Kur’an-ı kerim’in kendisini mihver olarak sunup, yetkili merci olarak kabul edilmesini istemesinin çok doğal olduğu belirtilmiştir. Ancak bunun Hz. Peygamber’i önemsizleştiren bir tavır olmadığına da dikkat çekilmiştir. Müellifin bu bölümde zikrettiği bir diğer husus, kendisinin de ifadesiyle müşriklerin dinin özüne itiraz etmiş olup, Kur’an’ı tek kaynak kabul edenlerin ise, o özün büyüttüğü ağaca itiraz etmiş olmalarıdır.

Akabinde “Kur’an’ın Hz. Peygamber’e Bahsettiği Konum” başlığı altında Kur’an’ın Peygamberimizi (s.a.v.) nasıl konumlandığı mevzu bahis edilmiştir. İrili ufaklı dokuz alt başlıkta ele alınan konuda, Kur’an’dan ayetler delil getirilerek Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in tebliğ ve tebyin vazifesi, rehberliği, kendisine itaatin emredilmiş olması ve teşri’ yetkisine dikkat çekilmiştir.

Bir sonraki başlık olan “Ayetleri Doğru Anlamak İçin Hadislere Olan İhtiyaç” konusunda yazar, çağdaş tefsirde, özellikle de kevnî ayetlerin anlaşılmasında bilimsel verilerden çokça yararlandığı ve bu verilere ehemmiyet gösterildiğini ifade ettikten sonra, mevzu Hz. Peygamber (s.a.v.) olduğunda ise O’nun vahyi teslim alan ve Allah’ın muradını en iyi anlayan kişi olmasına rağmen bu görüş ehline itibara layık görülmemesini eleştirmiştir. Devamında yazar bu kimselerin hadisleri toptan reddederek Peygamberimizi (s.a.v.) aradan çıkarmaya çalışıp kendilerini O’nun yerine koymaya çalışmaları sorununu dile getirmiştir. Bir yönüyle Kur’an’ın muhafızı konumundaki hadisler aradan çıkarıldığında ayetlerin manasının tahrif edilmesinin önünün açılacağına vurgu yapan Yıldırım, müteakiben “Ezan Okunması”, “Abdesti Zorunlu Kılan Nedenler ve Abdest Alma Şekli”, “Cünüplüğün Ne Olduğu Meselesi”, “Namaz Vakitleri”, “Namazın Eda Şekli”, “Cuma Namazı”, “Korku Namazı”, “Zekâtın Niteliği ve Nasıl Verileceği”, “Oruç”, “Zıharın Mahiyeti”, “İlanın Neliği” ve “Hac” örneklerini vererek hadislerin dindeki sarsılmaz konumunu ifade etmeye çalışmıştır.

İkinci bölümün altıncı başlığı olan “Kur’an’daki Şahıs, Coğrafya Ve Tarih Merkezli Anlatımları Anlamak İçin Sadece Hadislere Değil Başta Siyer Ve Tarih Olmak Üzere Her İlme Ve Bilgiye İhtiyaç Duymamız” konusunda Kur’an’ı anlamının hadisler yanında tarih, filoloji, etimoloji gibi farklı ilimlerde bilgi sahibi olmakla mümkün olabileceğine dikkat çeken müellif, diğer bilim dallarından istifade ederken hadisleri yok saymanın ne büyük bir haksızlık olduğunu da vurgulamadan geçmez ve konuyu örneklerle zenginleştirir. Akabinde “Hadislerin Mezhepsel Bölünmelere Ve Tefrikaya Neden Olduğu İddiası”nı değerlendiren Yıldırım, bu iddianın gerçeği yansıtmadığını savunur. Dinde hadisleri bir kenara bırakarak Kur’an’ı tek otorite kabul edip birlik ve vahdetin sağlanabilmesinin mümkün olmadığını dile getiren yazar, Kur’an-ı Kerim’in kendisinin farklı anlaşılmaya müsait bir yapıda olduğunu ifade eder. Daha sonra Arap dili üzerinden çeşitli örnekler vererek konunun rahatlıkla anlaşılabilmesi sağlamıştır.

Sekizinci bölümde “Kur’an’ın Hz. Peygamber’e Yöneltilen Her Soruya Cevap Vermemesi” başlığı altında Peygamberimiz (s.a.v.)’e yöneltilen bazı soruların Kur’an’da “Sana soruyorlar” denilerek cevap verilmesi işlenmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.)’in risalet dönemi boyunca yalnızca Kur’an’da yer verilen sorulara cevap vermediği düşünüldüğünde hadislerin dindeki otoritesi/konumu daha iyi anlaşılacaktır. Bir sonraki başlık “Hz. Peygamber’in Haram Koyma Yetkisi”dir. Bu bölümde bir başka iddia olan helal ve haram her şey

Kur'an'da belirtildiğinden bunun dışındaki hiçbir şey haram değildir. Eğer haram olsaydı her şeyi teferruatlı bir biçimde açıklayan Kur'an bunları da açıklardı. Dolayısıyla Hz. Peygamberin (s.a.v.) bu konuda hüküm koyma yetkisi yoktur tezi incelenmiştir. Bu iddiaya cevaben Yıldırım, her meseleye Kur'an'ın cevap verdiği kabul edildiği takdirde hacminin ciltler dolusu olması beklenileceğinden ve aynı zamanda bu durumun Peygamberimiz (s.a.v.)'in Kur'an vahyi olmadan hiçbir tasarrufta bulunamaması anlamına geldiğinden bu iddianın kabul edilebilir olmadığını ifade etmiş ayetler üzerinden meseleyi izah etmiştir.

İkinci bölümün "Hz. Peygamber Zamanında Olup Da Kur'an'da zikredilmeyen Hususlar" adlı son başlığı altında yazar "Yaş ve kuru her şey Kitab-ı Mübin'de vardır" ¹ ayetini delil getirerek her şeyin Kur'an'da bulunduğunu ileri sürenlerin Kur'an'ın ilkesel olarak birkaç mesele dışında temel hususları zikrettiğini görmezden geldiğini söyler. Kur'an'ın ansiklopedik bir kitap olmadığına ve Kur'an'da yalnızca ana hatlarına yer verilen mevzuların izahının Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bırakıldığına dikkat çeker. Ardından meseleyi evlenilmesi haram olan kadınlar ve yenilmesi yasak olan hayvanlar üzerinden örnekleyerek açıkladıktan sonra yalnızca hadislerde geçen bazı meselelere yer vererek bölümü nihayete erdirir.

Sonuç bölümünde ise yazar, biri klasik kaynaklarda geçen tüm bilgileri mutlak hakikat gören ve bu eserlere eleştirel bakmanın yanlış olduğunu düşünen, diğeri ise bilgi birikimlerinin azlığı sebebiyle ümmetin ortak değerlerine, geleneğine saldırmayı marifet telakki etmiş, her şeyi değersizleştiren ve ümmetin bölünmüşlüğü'nün faturasını hadislerle kesen dolayısıyla Kur'an'ın tek kaynak olduğunu savunan iki gruptan bahseder. Bu iki düşünce ve hareket tarzının da doğru olmadığını ifade eden Yıldırım, itidal yolunun tutulmasıyla bu sorunların üstesinden gelmenin mümkün olduğunu söyler. Bu ise büyük hadis külliyatı içindeki küçük tartışma alanını tüm hadislerle yaymakla değil Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e gereken değerin verilip, O'nu, Kur'an'ı doğru anlama ve yaşamada rehber edinmekle mümkündür.

Sade, anlaşılır ve her kesime hitap eden bir üslupla yazılan bu eser, 'Kur'an Bize Yeter' diyenlerin argümanlarını bilimsel açıdan değerlendirmesi, mevzuu dört başı mamur bir şekilde ortaya koyması yönüyle konu hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlerin başvurması gereken temel kaynaklar arasında yerini almıştır.

Hülya KARABULUT (kralt12g@gmail.com)

*Kahramanmaraş İstiklal Üniv., İslami İlimler Fak., Tefsir,
KAHRAMANMARAŞ*

¹ (وَلَا رُطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابِ مُبِينٍ) el-En'âm (6) 59.